

Doslov

Kudy z nudy

Prvotina do té doby neznámého autora zaujala na podzim roku 2008 mezi asi šesti sty romány, které tehdy francouzská nakladatelství nabídla čtenářům natěšeným po létě na nové knihy. Poměrně dlouhou dobu se udržela i v centru pozornosti a dokonce figurovala v nominacích na významnou literární cenu. Jak už to bývá, měla své příznivce i odpůrce. Tak časté však není, že by kritici v novinách a časopisech prozrazovali, s jakými předsudky brali svazek do rukou – a jak se autorovi podařilo na prostoru několika prvních stránek tu apriorní nechut, ba přímo nevoli k podobnému druhu knih rychle odehnat.

Román vnesl čerstvý vánek do vydýchaných komnat literární scény, jež je ke svým autorům už tradičně náročná. Jistě nejde o velké dílo schopné zahýbat fundamentem francouzské literatury: není to ani literární experiment, jenž by ukazoval nový směr v už okoukané tvorbě; není to ani provokativní spis pomazané hlavy. Autor navazuje na mnohé, kteří obdobné téma obdobným způsobem zpracovali před ním: z těch v českých překladech dostupných by to mohla být třeba kniha Françoise Saganové z roku 1954, *Bonjour tristesse* (*Dobry den, smutku*, česky vyšlo ve svazku *Dva romány o lásce* v překladu pořízeném J. Pospíšilem a E. Rušovou, 2002) či o něco novější a obsahově ještě bližší *Less than Zero* (*Míň než nula*, kterou americký spisovatel Bret Easton Ellis vydal jako svou prvotinu v roce 1985 a u nás vyšla v překladu

Jana Navrátila roku 1993 a znovu nedávno v jiné verzi, v překladu Petra Mikeše, 2010). Z novějších knih zmiňme román *Hadi a náušnice*, který roku 2004 publikovala mladá Japonka, Hitomi Kanehara, a o dva roky později vyšel v překladu Jana Levory česky. Anebo román *Červená a bílá* polské spisovatelky Doroty Masłowské z roku 2002 (v překladu Barbory Gregorové vyšel v Odeonu, 2004). Všechny, a mnohé další tituly spojuje nečekaně mladý věk jejich autorů a snaha popsat „svůj“ svět, a to přesto či zejména proto, že v jejich podání bude pro většinového čtenáře přinejmenším šokující.

I když tedy každý kritik a každý blogger knihomil může vytáhnout z rukávu příklad několika silně podobných románů, přesto si Sacha Sperling uhájil své místo v daném rybníčku, přesto nabídl svůj pohled a našel svůj specifický tón. Frázuje příběh v krátkých větách, dává tak tušit, že jde o vzpomínání kluka, jenž nechce zacházet až moc do detailů. Nebude se svěřovat s velkými city, ale naznačí dost, abychom je pochopili a abychom také omluvili, co se nám mohlo zdát skandální... Zkrátka ani posté to nemusí být prosté, vždycky se dá hledat kudy z nudy – z nudy staré literatury, omleté tematiky, banality života.

Už od první chvíle, kdy se román objevil na knižním trhu, musel se postavit celému výčtu výhrad plynoucích čistě z toho, že autor i dílo příliš nadbíhají těm nejzprofanovanějším klišé: Sacha Sperling ho publikoval ve svých osmnácti a předkládá v něm zčásti jistě autobiografický příběh čtrnáctiletého kluka z bohaté pařížské rodiny. Sperling je pseudonym syna dvou slavných francouzských filmových režisérů: k nejslavnějším realizacím jeho matky, Diane Kurys, patří snímek *Diabolo menthe* (1977), otec, Alexandre Arcady, se na začátku osmdesátých let proslavil filmem *Le Grand Pardon* – u obou samozřejmě první úspěch zdaleka neznamenal konec kariéry. Rodinné zázemí, jak vidno, bylo mladému spisovateli velkou inspirací. V románu se sice vy-

hýbá přímému pojmenování různých míst, kde se děti pařížské smetánky pohybují, pro francouzského čtenáře jsou však zvolené „kryptické“ názvy spíš jakousi ironickou citací: třeba známou pařížskou školu *Ecole alsacienne* tu najdeme pod závojem „Lorraine“, tedy Alsasko prohozené průhledně za Lotrinsko. Ať už se děj odehrává na bulváru Saint-Germain des Prés, anebo na plážích na severu Francie či v Maroku, i když nám v Čechách mohou být základy zbohatlické francouzské topografie trochu cizí, podle dalších indicií budeme stejně neomylně rychle doma. Sacha Sperling své čtenáře bere do kulis lehce exotických, vstupuje s nimi na půdu pro mnohé nedostupnou: o to je jeho výlet pikantnější, avšak i nebezpečnější. Nejenom proto, že v těchto sférách můžete všechno, ale i proto, že v očích většinové společnosti budete rozmazleným fakanem. A právě na tyhle dvě struny Sacha Sperling hraje. Prostředí, kde Sacha – tentokrát už vypravěč románu – vyrůstá, je z pohledu tohoto čtrnáctiletého kluka stejně složité, nevstřícné a náročné, jako kterékoli jiné. Jen se tu prostě řeší specifické problémy. Když se hrdinovi nedaří obstát mezi šprty ve škole, protože ve známkách pro sebe nevidí důstojnou metu, pokusí se o to jinde. A vlastně ani tolik netouží se vysloveně prosadit, jako prostě najít. Spásou pro něho je náhodné setkání s Augustinem, vrstevníkem z rovnocenných kruhů, který se založením a zkušenostmi velmi blíží vypravěčově ideálu: jeho život se nezadržitelně a sakra rychle změní. Z nudné docházky do školy a víkendů na střídačku u osamělé matky, jež má dost starostí sama se sebou, a otce s jeho novou rodinou, Sacha rovnýma nohama skáče do víru nočního života, za jaký by se nemusela stydět plnoletá rocková hvězda: večírky v bytech a sídlech boháčů, party v podnicích běžné peněženice nedostupných, alkoholu, drog i sexu po libosti. Tohle prostředí ale v literatuře vystupuje už dávno, a jestli jeho výběr za dekoraci románu někoho pobuřuje, tak ve Sperlingově podání rozhodně těžko bude šokovat. Což ostatně ani nebyl záměr.

O co tedy Sperlingovi jde? V čem je jiný? Podává „svůj“ příběh se sympatickým nadhledem. Nesnaží se omráčit čtenáře dokonalou znalostí ne každému přístupného světa, nesnaží se šokovat generaci rodičů hrůznými detaily o dospívání mládeže, byť „jenom“ té zlaté. I když staví na tom, že všechny tyhle podrobnosti zná a nijak je neupozaduje. Ukazuje ale spíš to, jak složité je najít a uhájit si své místo, jak těžké je obstát mezi vrstevníky i v daném prostředí obecně. Hledat sebe sama a ještě pořád kontrolovat, jak člověka vnímá okolí. Přičemž ten pohled zvenku je nesmírně různorodý: rozpadá se do vrstev, o jejichž zájem stojíme, a do dalších, které si osobují právo posuzovat nás, avšak my o jejich názor nestojíme.

Trpkým problémem adolescentů je vkročit rázně do světa dospělých, pokud možno tak, aby si nikdo nevšiml, že jsou tu noví: Sacha s Augustinem včetně několika jejich kamarádek, jež v knize dostaly vedlejší role, se stávají přesně takovými chameleony. Být dospělý v jejich očích znamená zvládat drogy, alkohol a sex ve vysokých dávkách, neohlížet se na druhé, ničím se netrápit. Starší generaci vidí nekompromisně, jak dokládá třeba úsměvně hořká scénka z mejdanou obou náctiletých kluků s jistou dámou: „Anita je bez práce. Dva roky rozvedená. Má ráda malířství a design. Je celkem pěkná, má šmrnc. Augustin s ní flirtuje. Je to k smíchu. Bojím se, aby se neurazila, ale vypadá to, že ji ta hra začíná bavit. Pohazuje vlasy, hryže si nehty, chichotá se. Jako nějaká puberťačka. Taková sebejistější puberta na úrovni.“

Být dospělý znamená také vyrovnat se s obrazem svých rodičů – buď je kopírovat, nebo jejich způsob žití zavrhnout. Znamená to volit mezi bílou a černou: bílou, jež je ale v jejich dosud „nezkažených“ očích notně ušmudlaná, protože znamená přetvářku, ztroskotané vztahy, konzum, honbu za penězi a často i potlačení vlastních tužeb, aspirací nebo silnějších projevů ega. A černou, jež je zrádná a ve své podstatě ďábská, neboť vede přes párty s koksem a stilnoxem: hypnotika a anxiolytika tvoří

běžnou výbavu koupelen mladíků, nikdo se nediví, že kokain mají po ruce, kdy je napadne.

Sacha, Sperlingův jmenovec a vypravěč, o tomto světě referuje chvílemi dětsky otevřeně, chvílemi frackovitě a nenuceně a občas i se zcela dospělým odstupem: tón knížky je hlavně nostalgický, až smutný, dává znát, že ta cesta za štěstím, jak si ji kluci malují, nejspíš není ta správná, jenže bohužel jinou nenašli. Sacha dobře ví, že míří přímo do pekel. Ale potřebuje utéct od světa, kterému není rozumět a který nerozumí jemu.

Román lze brát i tak, že se v něm odráží dnešní francouzská nálada: všeobecná, dlouhodobá naštvanost vůči politice, vládě, směřování země. Zášť lidí, kteří své dny nežijí na výsluní a soustavně, a vlastně bezmocně sledují činění těch, koho jim média servírují jako ideály krásy a úspěchu. Mohou závidět, mohou být naštvaní, ale cítí, že pořád zůstávají příliš daleko: nemají možnost ovlivnit medializované aféry, vědí, že se těžko vyšvihnou mezi elitu. A přitom přicházejí o to málo, co měli: a mohou to být důchody nebo volná středa pro děti ve škole, tedy problémy z našeho pohledu někdy možná i nepochopitelné... Země, již se po válce vede vpodstatě pořád dobře a stále líp, kde od šedesátých let mnoho intelektuálů otevřeně sympatizuje s levicí a cítí se decimována rozhodnutími namyšlených politiků, nenabízí mladým velké naděje. A s tím souvisí i deziluze mladé generace: časům tzv. yuppies z doby osmdesátých let už odzvonilo – anebo se rozhodně rekrutují z jiných vrstev než těch, jež jsou blízké Sperlingovi a kde se předpokládá, že úspěch, peníze a bezstarostný život získávají děti už v kolíbce.

O to těžší je pro tyhle mladé někoho zaujmout, něco svého si prožít. Sperling tento aspekt dokládá třeba tím, že když Sacha s Augustinem sledují televizní zpravodajství nebo dokumenty se záběry z války, buď je cynicky komentují, nebo se při nich jakoby nic oddávají své zábavě. Ne však proto, že by sami museli být nutně až tak krutí: svět je prostě takový a oni s tím nic nenadělají. Kruté

se ostatně dovedou chovat i k sobě a svým náhodným kamarádům: přičemž ale jejich často až perverzní skutky střídají i dětsky naivní postřehy nebo touhy. Sacha hledá přátelství, a hledá lásku – a ač mu obojí matka nabízí, jemu to samosebe nestačí. Dává přednost nebezpečí a vášni, které mu nabízí jeho přítel Augustin.

Najde obojí, ale ne na dlouho: než se odváží tomu uvěřit, všechno začne mizet. A mohl by se na hlavu stavět, ten proces nezvrátí.

Sperling ukazuje, jak málo stačí, aby se mladíček, se kterým v románu prožíváme jeho příběh a v podstatě s ním soucítíme, dostal na scestí: ač jen jaksi nevinně utápí nudu v alkoholu a drogách, na prostoru nějakých dvou set stran se čtrnáctiletý kluk stává závislým. A nic proti tomu nezmůže. Nestačí, že svou situaci reflektuje sám, nepomáhá, že jeho pád vidí škola a vnímají rodiče... Sacha má pocit, že aby cítil, že žije, musí si zahrávat se zlem, s ďáblem, ba se smrtí. Samozřejmě, nic nového pod sluncem, nic nového v literatuře. A i když náš mladý hrdina, zdá se, nejspíš nedostuduje ani lyceum, přece jen mu autor přisoudí lehce dekadentní parafrázi učeňského básníka: „Jedna ženská s kabelou od Vuittona popíjí na baru Bloody Mary a úplně zapomíná, že je na moři. Je to zbytečné a koráby už nejsou opilé. Zato ona jo.“

Český titul *Bludy z nudy* román dobře charakterizuje: nejen že vystihuje marnost současného protagonistova směřování a jeho smíšené pocity s tím, jak se svým životem nakládá. Odráží také i určitou část textu, již autor vyznačuje kurzivou a kde ve fragmentech připomínajících tu deník, tu konkrétní reminiscenci anebo jen zachycený okamžik snění či drogového opojení vyprávěč upouští od popisného tónu a utíká se do vzpomínky, představy, blouznění. Nicméně přece jen českému názvu jeden rozměr schází. Původní francouzský *Mes illusions donnent sur la cour* (doslovně: Moje iluze vedou na dvůr) je jednak citací z písničky *L'alcool* (1958) Serge Gainsburga, jednak si hraje s významem

spojení, které čeština nezná: čím bohatší člověk, tím spíš musel mít z domu či bytu výhled na ulici; zatímco na dvůr byly orientovány pokoje služebnictva, nebo děti.

Ve výčtu Sperlingových předchůdců jsme nezmínili stejně mladičkou autorku, jež si zvolila pseudonym Lolita Pille (narozena 1982). Roku 2002 vydala provokativní román ze světa pařížské zlaté mládeže *Hell*, který byl záhy i zfilmován, po dvou letech navázala titulem *Bubble Gum* a v roce 2008 nabídla další, *Crépuscule Ville*, všechny v renomovaném nakladatelství Grasset, všechny se také záhy dočkaly kapesního levného vydání – český ale nevyšly. Na rozdíl od Sperlinga se Pille ve svých, rovněž do jisté míry autobiografických románech a obdobně i v rozhovorech prezentuje jako nebetyčně namyšlená a zpovýkaná nanynka – a nijak se za to nestydí. Sperling (narozen 1990) má jinou strategii: vystupuje jako ten „normální kluk“, který má prostě známé a bohaté rodiče. „Všichni jsme ‘něčí’ děti, někdo má tátu pekaře, mí rodiče točí filmy. Pořád ještě nejsem syn Madonny nebo Micka Jaggera. A navíc si myslím, že to, co v románu popisuju, platí o kdekterém adolescentovi...,“ hájí se Sacha Sperling.

Sperlingův Sacha je chvílemi nesnesitelný a zbytečně „drsný“, hloupě naivní, a přesto zůstává romantikem a něčím je nám blízký. Asi se v něm více či méně poznáváme. Což je na knize autora, jemuž v době, kdy ji psal, bylo osmnáct, víc než sympatické. Jeho jakoby až stydlivý způsob vyprávění („Musím dobalit tašku, pak jít spát, probudit se a nakonec vyrazit na cestu... Ocenil bych, kdyby tahle věta vyzněla vzletně. No nic. Kéž bych tak uměl psát.“), poskládaného ze střídmych a stručných vět, je milý v tom, že si mladý Sacha Sperling nehraje na velkého spisovatele: působí o to upřímněji. A možná o to víc nás nutí přemýšlet, jestli se dá dětem pomoci... a jestli o to vůbec stojí. (Jasně, že ne.)

Jovanka Šotolová